

باسمه تعالی

شیوه‌نامه انجمن مدرن زبان امریکا (MLA) (Modern Language Association)

شیوه‌نامه «ام. ال. ای» از جمله شیوه‌های استناد درون‌متنی است. این شیوه که مبتنی بر نظام «نام - صفحه‌شمار» است، بیشتر با حوزه‌هایی از علوم سازگاری دارد که نقل قول مستقیم از اشخاص، به دلیل استناد به اعتبار گوینده، اهمیت وافری دارد.

***

استناد به منابع چاپی

استناد در متن

۱. در استناد به کتاب‌های مقدس، ابتدا نام کتاب به شکل زیرخط‌دار یا کج (ایرانی‌ک / ایتالی‌ک) درج می‌شود، پس از یک ویرگول نام سوره (یا بخش) و پس از آن، شماره آیه یا آیات درج می‌شود. در کتاب‌های آسمانی - مانند انجیل - که یک بخش شامل اجزای گوناگون است، قبل از شماره آیه، نام جزء نیز درج می‌شود. در خصوص قرآن مجید، ذکر شماره سوره پس از نام آن ترجیح دارد. نیز اگر در متن قرآینی وجود دارد که استناد به قرآن را نشان می‌دهد، ذکر نام قرآن در عبارت استناد ضرورت ندارد؛
مثال: (قرآن مجید، آل عمران ۱۰۰) / (قرآن مجید، آل عمران ۳: ۱۰۰) / (آل عمران ۳: ۱۰۰).

۲. برای استناد در متن، ابتدا نام خانوادگی پدیدآورنده، و پس از یک فاصله، شماره صفحه مورد استناد در میان دو کمان (پرانتز) درج می‌شود. برای ذکر صفحه‌شمار، از علامت اختصاری صفحه (ص) استفاده نمی‌شود؛ مثال: (حاکمی ۶۴).

۳. در مواقعی که اثر مورد استناد، دو پدیدآورنده دارد، نام خانوادگی هر دو درج می‌شود و بین آن‌ها در فارسی و عربی واو عطف، و در انگلیسی «and» قرار می‌گیرد؛ مثال: (ایروانی‌زاده و شاملی ۱۴۱).
۴. اگر اثر مورد استناد، سه پدیدآورنده دارد، پس از نام خانوادگی پدیدآورنده اول، ویرگول و یک فاصله، و بین پدیدآورنده دوم و سوم واو عطف قرار می‌گیرد؛ مثال: (النحاس، بوعباس و حسن ۱۶).
۵. در مواقعی که اثر مورد استناد بیش از سه پدیدآورنده دارد، نام خانوادگی اولین پدیدآورنده درج و پس از آن در فارسی «و دیگران»، در عربی «و آخرون»، و در انگلیسی «et al.» قرار می‌گیرد؛ مثال: (اکبری و دیگران ۴۲۴).
۶. عبارت استناد در جایی از متن قرار می‌گیرد که در آنجا استناد صورت گرفته است. بهتر است این عبارت در جایی از جمله قرار گیرد که در روند مطالعه وقفه ایجاد نکند؛ جایی که به طور طبیعی مکث اتفاق می‌افتد، مانند انتهای جمله. نیز عبارت استناد بر علامت سجاوندی پایان جمله، یا بند (پاراگراف) مقدم است، یعنی علامت سجاوندی پایانی، باید پس از بستن دو کمان عبارت استناد قرار گیرد.
۷. اگر نام پدیدآورنده یا پدیدآورندگان در متن ذکر شده است، فقط شماره صفحه داخل دو کمان درج می‌شود؛ مثال:
- دکتر حاکمی معتقد است ساخت قطعاتی بر وزن و آهنگ ترانه‌های عامیانه، از آغاز مشروطیت مورد توجه گویندگان قرار گرفته است (۶۴).
۸. در صورتی که در بخش مشخصی از متن، به دو یا چند اثر بیشتری استناد شده باشد، پس از درج اطلاعات مربوط به هر اثر و قرار دادن ویرگول، مشخصات آثار بعدی درج می‌شود؛ مثال: (داد ۷۱، ذوالقدری ۵۹).
۹. در صورتی که استناد به دو اثر از دو پدیدآورنده با نام خانوادگی مشابه انجام شده است، می‌توان نخست آغاز (حرف اول) نام کوچک آن‌ها را نوشت و پس از نقطه و یک فاصله، نام خانوادگی را درج کرد؛ مثال برای دکتر محمدعلی الهاشمی و سید احمد الهاشمی به ترتیب: (م. الهاشمی)؛ (أ. الهاشمی).
۱۰. چنانچه به دو یا چند اثر از یک پدیدآورنده استناد شود، می‌توان پس از نام پدیدآورنده بخشی از عنوان را ذکر کرد و سپس شماره صفحه را آورد. البته بسته به این که اثر، کتاب، مقاله یا مدرک دیگری باشد، شکل نوشتاری عنوان ممکن است تفاوت کند، مثلاً عنوان کتاب زیرخط‌دار یا کج (ایرانیک/ایتالیک) درج می‌شود و عنوان مقاله داخل گیومه قرار می‌گیرد؛ مثال: (میرافضلی، رباعیات خیام ۲۵) / (میرافضلی، رباعیات خیام ۲۵)؛ (میرافضلی، «قاضی نظام‌الدین اصفهانی» ۲۴) / (میرافضلی، «قاضی نظام‌الدین اصفهانی» ۲۴).
۱۱. در صورتی که استناد به چند صفحه پیاپی از یک اثر صورت گیرد، صفحه آغاز و پایان به ترتیب از راست به چپ درج می‌شود و بین آن‌ها علامت فاصله قرار می‌گیرد؛ مثال: (میرافضلی ۱۴۹ - ۱۵۱).
۱۲. در صورتی که استناد به دو یا چند بخش از متن یک اثر، همزمان صورت گیرد، صفحه‌شمارها به ترتیب، درج و بین آن‌ها علامت ویرگول قرار می‌گیرد؛ مثال: (میرافضلی ۱۴۵، ۱۴۹ - ۱۵۱)؛ (میرافضلی ۱۴۵، ۱۴۹ - ۱۵۱).

۱۳. برای استناد به بخشی از یک اثر چند جلدی، در قسمت مربوط به صفحه شمار، ابتدا شماره جلد و پس از دو نقطه و یک فاصله، شماره صفحه یا صفحات نوشته می‌شود؛ مثال: (دهخدا ۱: ۲۴۳). البته در صورتی که مجلدات یک اثر، صفحه‌شمار پیاپی داشته باشد، ذکر شماره جلد ترجیح دارد ولی ضروری نیست؛ مثال: (دهخدا ۲۴۳).

۱۴. در صورتی که به کل یک جلد استناد شده باشد، در فارسی و عربی به دنبال حرف «ج»، و در انگلیسی پس از «vol»، شماره جلد درج می‌شود؛ مثال:

از حرف «ش» تا «ی» در برخی از لغت‌نامه‌های الفبایی عربی حتی یک مورد یافت نمی‌شود که کلمه‌ای به صورت جمع، مدخل باشد (مسعود ج ۲).

۱۵. اگر اثر مورد استناد، به جای پدیدآورنده فردی، دارای پدیدآورنده سازمانی یا پدیدآورنده گروهی است، نام آن به طور کامل درج می‌شود. در صورتی که نام سازمان یا گروه طولانی است، درج آن در متن ترجیح دارد ولی ضروری نیست و می‌توان به بخشی از آن اکتفا کرد؛ مثال: (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران ۲: ۱۵۸).

۱۶. در مواقعی که اثر مورد استناد، فاقد پدیدآورنده است، کوتاه‌شده عنوان به جای آن کنار صفحه‌شمار ظاهر می‌شود. همان‌طور که در بند «۱۰» نیز اشاره شد، بسته به این که چه نوع مدرکی مورد استناد قرار گرفته باشد، ممکن است علامت سجاوندی عنوان تفاوت کند؛ مثال: (قره العین ۱۳۳) / (قره العین ۱۳۳).

۱۷. در صورتی که به نقل قول کوتاهی از یک اثر استناد شده است، عبارت منقول در گیومه و در درون متن جای می‌گیرد. عبارت استناد نیز پس از نقل قول درج می‌شود؛ مثال:

برخی صاحب‌نظران معتقدند «از آغاز مشروطیت ساختن قطعاتی بر وزن و آهنگ ترانه‌های عامیانه و با همان زبان مورد توجه گویندگان قرار گرفت» (حاکمی ۶۴).
یا:

برخی صاحب‌نظران معتقدند "از آغاز مشروطیت ساختن قطعاتی بر وزن و آهنگ ترانه‌های عامیانه و با همان زبان مورد توجه گویندگان قرار گرفت" (حاکمی ۶۴).

۱۸. در صورتی که طول نقل قول مورد استناد بیش از چهار سطر (چهل کلمه) باشد، در سطر جدید و در بند (پاراگراف) جداگانه‌ای با یک سانی متر تورفتگی نسبت به متن (در فارسی و عربی راست و در لاتین چپ) درج می‌شود. در این موارد نقل قول در گیومه قرار نمی‌گیرد؛ مثال:
يقول بعض المحققين:

كلمة الزندقة ليست عربية، إنما هي تعريب لمصطلح إيراني [هو زند]، كان يطلقه الفرس على عمل من يؤولون أفتسا - كتاب زرادشت - تأويلاً ينحرف عن ظاهر نصوصه، ومن أجل ذلك نعتوا به دعوة ماني ومن فتنوا بها من الفرس، حتى شملت هذه الكلمة كل من استظهر نحلة من المجوس، و اتسعت أكثر من ذلك، فشملت كل إلحاد بالدين وكل مجاهرة بالفسق (ضيف ۷۹).

۱۹. گاه استناد به نقل قول (مستقیم یا غیر مستقیم) کسی از طریق منبع اصلی نیست، بل که نقل قول از یک منبع واسطه اخذ شده است. در این مواقع، در ابتدای عبارت استناد در فارسی «نقل در»، در عربی «نقل فی»، و در انگلیسی «qtd. In» درج می‌شود و پس از آن اطلاعات کتاب‌شناختی مربوط به منبع استناد قرار می‌گیرد. نام فرد یا منبع اصلی نقل قول نیز در متن ذکر می‌شود؛ مثال:

گلستانه در باب چهاردهم کتاب انیس الوحده یک رباعی به اسم خیام درج کرده است (نقل در میرافضلی ۱۰۱).

۲۰. در صورتی که به نقل قول مستقیم مورد استناد کلماتی افزوده شده باشد، آن کلمات داخل قلاب (کروشه) قرار می‌گیرد و اگر کلماتی از نقل قول حذف شده باشد در محل حذف کلمات، داخل کروشه، علامت سه نقطه گذاشته می‌شود؛ مثال:

از سال ۱۳۲۲ [هجری شمسی] مجله سخن انتشار یافت. یک شاعر جوان که در انگلستان به تحصیل مشغول بود، بعضی از آثار خود را برای انتشار به این مجله فرستاد. گفتگو از دکتر مجدالدین میرفخرایی است [...] نخستین قطعه او با عنوان «باران» در شماره نهم دوره اول سخن منتشر شد. در این قطعه شاعر همان روش نیما را پیش گرفته بود (حاکمی ۶۲).

*

درج منابع و مآخذ در فهرست پایانی

هر چند فهرست منابع و مآخذ در پایان پژوهش آورده می‌شود، اما پژوهشگر باید از همان آغاز یادداشت‌برداری، شیوه‌نامه استناد را معلوم کرده، بر اساس آن گام بردارد تا ناچار نشود دوباره به منابع خود مراجعه کند، به ویژه که همیشه امکان مراجعه مجدد فراهم نیست. نیز توصیه می‌شود فهرست منابع هر زبانی - اعم از فارسی، عربی، انگلیسی و ... - جداگانه تنظیم و ارائه شود.

۱) کتاب

چارچوب کلی

۱. پدیدآورنده				۲. عنوان				۳. وضعیت نشر									
نام خانوادگی	ویرگول	یک فاصله	نام	یک فاصله	نقطه	نام اثر	یک فاصله	نقطه	یک فاصله	محل نشر	دو نقطه	یک فاصله	ناشر	ویرگول	یک فاصله	سال نشر	نقطه
تولگی	،		فریدون	.		شگرف	.			تهران	:		جاویدان	،		۱۳۷۰	.
الجاحظ	،		عمرو بن بحر	.		البخلاء	.			بیروت	:		دار بیروت	،		۱۹۸۷م	.

۱. پدیدآورنده

- ابتدا نام خانوادگی پدیدآورنده یا اسم اشهر او درج می‌شود. اسم اشهر همان لقب، کنیه، تخلص و یا نسبت در مورد اسامی قبل از رایج شدن نام خانوادگی است. در خصوص اسامی دو یا سه کلمه‌ای نویسندگان عرب، بخش اخیر به عنوان نام خانوادگی قلمداد می‌شود.
- تکنه: آخرین ویرایش کتاب فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، مرجعی معتبر در تشخیص اسم اشهر پدیدآورندگان است. البته در خصوص ضبط اعلام عربی در فهرست منابع عربی، باید قواعد مربوط به اثبات یا عدم اثبات «ال» رعایت شود.
- در آثار ترجمه شده از زبان‌های اروپایی، بهتر است نام نویسنده اصلی به ضبط زبان متن مبدأ هم درج گردد. در این باره هم آخرین ویرایش کتاب فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، راهنمایی معتبر است. محل درج، مقابل ضبط فارسی یا عربی نام و نام خانوادگی او و در داخل کروشه است؛

مثال: کریستنسن، آرتور امانوئل [Christensen, Arthur Emanuel].

- شرح پدیدآورندگان طبق آنچه در صفحه عنوان اثر آمده است، درج می‌شود و از آغاز نام‌ها (= حرف نخست نام) تنها در صورتی استفاده می‌شود که در صفحه عنوان اثر از آن‌ها استفاده شده باشد؛
مثال: سایه، ه. ا.
- در صورتی که اثری دارای دو یا سه پدیدآورنده است، شرح آنها، به ترتیب درج در اثر اصلی، در فهرست ظاهر می‌شود. لازم به ذکر است نام پدیدآورنده اول به شکل مقلوب (نخست نام خانوادگی و سپس نام)، و نام پدیدآورندگان دوم به بعد به شکل طبیعی نوشته می‌شود.
- قالب: نام خانوادگی پدیدآورنده اول (ویرگول و یک فاصله) نام کوچک (نقطه ویرگول و یک فاصله) نام کوچک پدیدآورنده دوم (یک فاصله) نام خانوادگی پدیدآورنده دوم (ویرگول و یک فاصله و حرف «و» و یک فاصله) نام کوچک پدیدآورنده سوم (یک فاصله) نام خانوادگی پدیدآورنده سوم (نقطه و یک فاصله)

مثال ۱ (با دو نویسنده): رضایی هفتادری، غلام‌عباس؛ و محمدحسن حسن‌زاده‌نیری.

مثال ۲ (با سه نویسنده): النحاس، مصطفی؛ حسین بوعباس، و زکریا محمد حسن.

- در صورتی که تعداد پدیدآورندگان چهار یا بیشتر باشد، فقط نام پدیدآورنده اول درج می‌گردد و پس از آن در منابع فارسی از «و دیگران» یا «و همکاران»، در منابع عربی از «و آخرون» یا «وزملاؤه»، و در منابع انگلیسی از «et al» استفاده می‌شود.

قالب: نام خانوادگی (ویرگول و یک فاصله) نام کوچک (نقطه ویرگول و یک فاصله) حرف «و» (یک فاصله) کلمه «دیگران» (نقطه و یک فاصله)

مثال: اکبری، محمدتقی؛ و دیگران.

• در صورتی که در اثر مورد استناد، نام مستعار پدیدآورنده آمده و نام واقعی پدیدآورنده برای پژوهشگر معلوم است، می‌تواند پس از درج نام مستعار، نام واقعی پدیدآورنده را در گروه بنویسد.
مثال: سروشیار [مظاهری]، جمشید.

• عناوین، القاب، و درجات تحصیلی - مانند آیت الله، علامه، استاد، دکتر و ... - از آغاز نام پدیدآورندگان حذف می‌شود. در موارد خاص باید به کتاب فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان مراجعه کرد.

• در صورتی که اثری علاوه بر مؤلف، دارای مترجم، ویراستار، مقدمه‌نویس، گردآورنده، و افرادی از این قبیل باشد، پس از عنوان اثر، نام و نام خانوادگی آن‌ها، به شکل طبیعی و به شرحی که در صفحه عنوان اثر آمده است، درج می‌شود.

• اگر اثر پدیدآورنده حقیقی ندارد و یک سازمان یا گروه در حکم پدیدآورنده است، نام آن سازمان یا گروه به عنوان پدیدآورنده تلقی می‌شود.

• در صورتی که پدیدآورنده مشخصی برای یک اثر نباشد نیازی به استفاده از اصطلاحاتی چون «بی‌نام»، «مجهول المؤلف»، «Anonymous»، یا «Anon» نیست. در این مواقع عنوان اثر به جای پدیدآورنده قرار می‌گیرد.

۲. عنوان و عنوان فرعی

• از شکل نوشتاری زیرخط‌دار یا ایرانیک/ایتالیک استفاده می‌شود. هر شکل نوشتاری که انتخاب می‌شود، باید آن را در سراسر فهرست مآخذ رعایت کرد. به‌طور مثال، نباید یک عنوان را ایرانیک/ایتالیک و دیگری را زیر خط‌دار درج کرد؛

مثال قالب اول: حاکمی، اسماعیل. ادبیات معاصر ایران.

مثال قالب دوم: حاکمی، اسماعیل. ادبیات معاصر ایران.

• عنوان فرعی پس از درج عنوان اصلی و گذاشتن دو نقطه و یک فاصله درج می‌شود؛

مثال: داد، سیما. فرهنگ اصطلاحات ادبی: واژه‌نامه مفاهیم و اصطلاحات ادبی فارسی و اروپائی به شیوه تطبیقی و توضیحی.

یا: داد، سیما. فرهنگ اصطلاحات ادبی: واژه‌نامه مفاهیم و اصطلاحات ادبی فارسی و اروپائی به شیوه تطبیقی و توضیحی.

• در صورتی که اثر، ترجمه است و عنوان اثر مورد استناد، در واقع ترجمه اثر اصلی است، پس از درج وضعیت نشر، در فارسی با نوشتن کلمه «ترجمه»، و در عربی با کلمه «ترجمه / تعریب»، و در لاتین با گذاشتن عبارت «(trans of)»، عنوان اثر به زبان اصلی نوشته می‌شود؛

مثال ۱: جبران، جبران خلیل. عیسی پسر انسان و بال‌های شکسته. برگردان محسن نیک‌بخت. تهران: علم، ۱۳۸۲. ترجمه

The Broken Wings و Jesus the Son of Man

مثال ۲: سلامة كار، مريم. الترجمة في العصر العباسي: مدرسة حنين بن إسحق وأهميتها في الترجمة. ترجمة نجيب

غزوي. دمشق: وزارة الثقافة، ۱۹۹۸. La Traduction al' Epoque Abbasside

• در منابع انگلیسی آغاز همه کلمات عنوان (به استثنای حروف تعریف و اضافه که در وسط عنوان باشند)، با حروف بزرگ نوشته می‌شود.

• در صورتی که صفحه عنوان و صفحات مقدماتی اثر، نمایانگر این است که کتاب دارای سلسله انتشارات (فروست) است، عنوان و شماره فروست، به شکل ساده و به دنبال عنوان اصلی - و در صورتی که اثر علاوه بر مؤلف، دارای مترجم یا ویراستار نیز هست، به دنبال نام آن‌ها - درج می‌شود؛

مثال: حسن‌لی، کاووس. وامق و عذرا: تلخیص و بازنویسی مثنوی وامق و عذرا اثر محمدحسین حسینی شیرازی. کارنامه دانشوران ایران و اسلام ۷۴.

۳. ویرایش (در صورتی که اثر بیش از یک ویرایش داشته باشد)

• در استناد به منابع انگلیسی شماره ویرایش به دنبال علامت اختصاری «ed.» (به جای کلمه «edition»)، و در فارسی پس از واژه «ویرایش / ویراست»، و در عربی در پی کلمه «إصدار» ذکر می‌شود.

نکته: در فهرست مآخذ برخی کتب و مقالات مشاهده می‌شود نوبت چاپ یک کتاب با شماره ویرایش آن یکسان تلقی شده و در جایگاه شرح ویرایش، نوبت چاپ درج گردیده است. باید دانست که ممکن است ویرایش اول کتابی به چاپ دهم برسد اما این به آن معنی نیست که در هر نوبت چاپ، ویرایشی صورت گرفته است. همچنین ممکن است اثر مورد استناد، ویرایش دهم کتابی باشد که چاپ اول آن را در دست داریم. در ویرایش جدید هر اثر، ساختار نحوی و معنایی دستخوش تغییر می‌شود اما در چاپ جدید چنین اتفاقی نمی‌افتد و در واقع همان اثر قبلی تکثیر می‌شود. در واقع، ویرایش‌های مختلف یک کتاب - بر خلاف چاپ‌های مختلف آن - اثر جدید تلقی می‌شوند. لذا باید دقت کرد که شماره نوبت چاپ با عدد ویرایش اشتباه نشود. گفتنی است ذکر شماره ویرایش، جزء اطلاعات کتاب‌شناختی ضروری یک اثر است که حتماً باید در عبارت استناد درج شود، اما نیازی به ذکر نوبت چاپ نیست. به هر حال علامت اختصاری چاپ، در فارسی «ج»، و در عربی «ط» است و در هر صورت، چاپ اول ذکر نمی‌شود.

۴. شماره جلد

• در صورتی که استناد به یک اثر چند جلدی صورت گرفته باشد، پس از درج عنوان، و شرح ویرایش، تعداد کل جلدها ذکر می‌شود. در صورتی که مجلدات یک اثر، صفحه‌شمار پیاپی داشته باشد، می‌توان در دو کمان (پرانتز)، عبارت «با صفحه‌شمار پیاپی» را افزود.

• برای ذکر تعداد جلدها در فارسی علامت اختصاری «ج»، در عربی «مج / ج»، و در لاتین «vols.»

به کار می‌رود.

• اگر فقط به یک جلد از یک اثر چند جلدی استناد شده است، فقط شماره جلد مورد استناد ذکر می‌شود. در صورت تمایل می‌توان تعداد کل جلد‌های اثر را نیز در پایان (یعنی بعد از تاریخ نشر) درج کرد.

• در صورتی که به یک جلد از یک اثر چند جلدی استناد شده است که هر جلد عنوان جداگانه‌ای دارد، می‌توان به همان جلد مشخص استناد کرد و ذکر آن از سایر جلد‌ها به میان نیاورد. در صورت تمایل می‌توان اطلاعات مربوط به کل اثر را - به صورت اطلاعات ضمیمه‌ای - در پایان (یعنی بعد از تاریخ نشر) درج کرد. این اطلاعات ممکن است شامل عنوان کلی اثر، ویراستار اثر کلی، تعداد جلد‌های اثر، سال یا سال‌های نشر باشد؛

مثال: نائینی، محمدحسین. متافیزیک از دیدگاه اسلام. ویراسته پرند ستاری. تهران: میمنت، ۱۳۸۱. ج ۲ از متافیزیک از دیدگاه ادیان الهی. ۱۲ ج. ۱۳۷۱ - ۱۳۸۰.

۵. محل نشر

• در صورتی که ناشر یا ناشران در بیش از یک شهر فعالیت دارند و در صفحه عنوان اثر، بیش از نام یک شهر به عنوان محل نشر ذکر شده است، فقط نام اولین شهر درج شده در صفحه عنوان در جایگاه محل نشر قرار می‌گیرد.

• محل نشر به شکل کامل درج، و از مخفف نویسی اجتناب می‌شود.

• در صورتی که محل نشر، شهری ناشناخته است، بعد از نوشتن آن، ویرگول و بعد یک فاصله قرار می‌گیرد و نام ایالت یا کشور به آن اضافه می‌شود؛

مثال ۱: بناب، ایران.

مثال ۲: أبوظیبي، الإمارات العربية المتحدة.

• اگر کتابی با همکاری دو ناشر به چاپ رسیده باشد و هر یک از آن‌ها از شهر یا کشوری جداگانه باشند، نام هر ناشر در مقابل شهر خود ذکر می‌شود و بین مشخصات هر یک، علامت نقطه و ویرگول قرار می‌گیرد؛

مثال: أبوظیبي، الإمارات العربية المتحدة: المجمع الثقافي؛ بیروت: دار الانتشار العربي.

• در صورتی که در صفحه عنوان اثر، نام محل نشر ذکر نشده، ولی استنادکننده از منبع دیگری پی به آن برده است، محل نشر داخل کروشه درج می‌شود.

• در صورتی که محل نشر نامشخص است، در فارسی از مخفف «بی‌جا»، در عربی «د.م» (مخفف «دون مکان للنشر»)، و در انگلیسی از «n.p.» (مخفف «no place») استفاده می‌شود و در هر صورت، پس از آن علامت دو نقطه قرار می‌گیرد.

۶. ناشر

- نام ناشر به طور کامل درج می‌شود.
- اگر کتابی با همکاری دو ناشر به چاپ رسیده باشد، نام هر دو به ترتیبی که در صفحه عنوان، یا صفحه حقوقی ذکر شده، درج می‌گردد.
- اگر پدیدآورنده یا هر شخص حقیقی و حقوقی دیگری مسئولیت نشر اثر را بر عهده دارد، نام وی به منزله ناشر تلقی می‌شود.
- در صورتی که در صفحه عنوان اثر، نام ناشر ذکر نشده، ولی استنادکننده از منبع دیگری پی به آن برده است، نام ناشر داخل کروشه درج می‌شود.
- در صورتی که ناشر نامشخص است، در فارسی از مخفف «بی‌نا»، در عربی «د.ن» (مخفف «دون ناشر»)، و در انگلیسی از «n.p.» (مخفف «no publisher») استفاده می‌شود و در هر صورت، پس از آن علامت ویرگول قرار می‌گیرد.

۷. تاریخ نشر

- در صورتی که در صفحه عنوان اثر، تاریخ نشر ذکر نشده، ولی استنادکننده از منبع دیگری پی به آن برده است، تاریخ نشر داخل کروشه نوشته می‌شود.
- در صورتی که تاریخ نشر نامشخص است، در فارسی از مخفف «بی‌تا»، در عربی «د.ت» (مخفف «دون تاریخ للنشر»)، و در انگلیسی از «n.d.» (مخفف «no date») استفاده می‌شود.
- چنانچه استناد به یک اثر چند جلدی صورت گرفته است که بین تاریخ انتشار اولین جلد تا آخرین جلد چند سال فاصله است، تاریخ نشر اولین جلد درج، و سپس یک خط تیره (به معنی «تا»)، و آن گاه تاریخ نشر آخرین جلد نوشته می‌شود.
- چنانچه استناد به یک اثر چند جلدی صورت گرفته که هنوز همه جلد‌های آن منتشر نشده است، پس از ذکر تاریخ نشر اولین جلد یک خط تیره گذاشته می‌شود و پس از یک فاصله، نقطه قرار می‌گیرد.

۸. صفحه‌شمار

- در صورتی که به بخش مشخصی از کتاب استناد شده است، شماره صفحات ذکر می‌شود. برای درج صفحه‌شمار از علامت اختصاری صفحه (ص) استفاده نمی‌شود؛ مثال ۱: ۷۵. مثال ۲: ۷۵ - ۸۹ البته در این صورت، در ارجاعات درون‌متنی دیگر به ذکر شماره صفحه نیازی نیست.

*

قواعد استناد به فصلی از کتاب

- ابتدا مشخصات مربوط به فصل، شامل پدیدآورنده و عنوان به ترتیب درج می‌گردد و سپس مشخصات مربوط به اثر اصلی نوشته می‌شود.
  - عنوان فصل داخل گیومه درج می‌شود و قبل از بستن گیومه یک نقطه قرار می‌گیرد و پس از گیومه و یک فاصله، مشخصات کتاب نوشته می‌شود.
  - در صورتی که فصل مورد استناد، علاوه بر پدیدآورنده دارای مترجم یا ویراستار نیز باشد، نام آن‌ها به شکل طبیعی پس از عنوان فصل - و با یک نقطه در پایان - و قبل از عنوان اصلی درج می‌شود.
  - شماره صفحات فصلی که مورد استناد قرار گرفته، در پایان و پس از سال نشر درج می‌شود.
- مثال:** زرین کوب، عبدالحسین. «رودکی، شاعر روشن بین.» با کاروان حله. ج ۷. تهران: علمی، ۱۳۷۲. ۱۱ - ۱۸.

*

قواعد استناد به مدخل دانشنامه‌ها، دایره المعارف‌ها و دیگر مراجع مشابه

- برای استناد به مقاله دایره المعارف و امثال آن، مانند استناد به فصلی از کتاب عمل می‌شود.
  - اگر مدخل منبع مرجع دارای پدیدآورنده است، عبارت استناد با شرح نام وی، و در صورتی که فاقد پدیدآورنده است با عنوان مدخل آغاز می‌شود.
  - در صورتی که نظم مقالات یا مدخل‌ها در منبع مرجع به طور الفبایی منظم شده است، نیازی به ذکر صفحه‌شمار و حتی شماره جلد مورد استناد نیست.
- مثال ۱:** مهدوی، سیروس. «جوینی، علاءالدین ابوالمظفر عظاملک.» دایره المعارف تشیع. زیر نظر احمد صدرحاج سیدجوادی و دیگران. ج ۵ (تفصیل - چینی). تهران: شهید سعید محبی، ۱۳۷۵. ۵۳۰ - ۵۳۱.
- مثال ۲:** الفاضل الهندی، محمد بن الحسن. «قراح الاقتراح.» تصحیح امیر صالح معصومی. نصوص و رسائل من تراث أصفهان العلمی الخالد. إشراف مجید هادی‌زاده. مج ۱ (فی الأدب العربی). تهران: هستی‌نما، ۱۳۸۶هـ. ش. ۲۳۷ - ۲۹۸.

*

قواعد استناد به مقاله‌ای از مجموعه مقالات منتشر شده یک همایش

- برای استناد به مقاله‌ای در مجموعه مقالات چاپ شده یک کنفرانس باید مانند فصلی از کتاب عمل کرد، با این تفاوت که اگر در عنوان اثر اصلی (مجموعه مقالات کنفرانس) شرح کنفرانس ارائه نشده باشد، باید اطلاعات مربوط به شرح کنفرانس (شامل عنوان کنفرانس، تاریخ برگزاری، و محل برگزاری کنفرانس شامل شهر و کشور) را پس از ذکر عنوان اثر و شرح پدیدآورندگان آن، و قبل از وضعیت نشر به شرح زیر ارائه کرد:
- قالب:** عنوان کنفرانس (ویرگول و یک فاصله) ماه برگزاری کنفرانس (یک فاصله) سال برگزاری (ویرگول و یک فاصله) شهر محل برگزاری (ویرگول و یک فاصله) کشور (نقطه)

- در استناد به چکیده مقاله چاپ شده در مجموعه خلاصه مقالات یک همایش نیز همین گونه عمل می شود.

مثال ۱: شادی، مریم. «رویکردی به جایگاه اندیشه علوی». گزیده مقالات همایش علمی امام علی علیه السلام، دی ۱۳۸۴، بندرعباس، ایران. بنیاد غدیر استان هرمزگان. قم: حضرت معصومه سلام الله علیها، ۱۳۸۴. ۱۶۳ - ۱۷۹.

مثال ۲: علائی حسینی، مهدی. «سیمای خیام در ادبیات جهانی». خلاصه مقالات کنگره بین المللی بزرگداشت نهصدمین سالگرد وفات حکیم عمر خیام نیشابوری، اردیبهشت ۱۳۷۹، نیشابور، ایران. نیشابور: بی نا، ۱۳۷۹. ۳۸ - ۳۹.

*

قواعد استناد به مقاله نشریات و مجلات و روزنامه‌ها

- برای استناد به مقاله مجله علمی هم مانند استناد به فصلی از کتاب عمل می شود.
- عنوان نشریه یا مجله مانند عنوان کتاب به شکل زیرخطدار یا کج درج می شود. در خصوص مجلاتی که یک نام کوتاه و یک نام تفصیلی دارند، درج نام تفصیلی مجله ترجیح دارد ولی ضروری نیست.

- پس از عنوان نشریه یا مجله، فقط یک فاصله قرار می گیرد و پس از آن شماره پیاپی (مسلسل) و یک فاصله، و سال نشر در دو کمان، و سپس دو نقطه، و آنگاه شماره صفحات مقاله مانند صفحات فصل کتاب درج می شود؛

مثال ۱: سجادی، سیدصادق. «زبان فارسی در چند کتاب عربی». معارف ۶۱ (۱۳۸۴): ۵ - ۳۰.

مثال ۲: مهدوی دامغانی، احمد. «یک دسته گل دماغ پرور». آینه میراث: فصلنامه ویژه نقد کتاب، کتاب‌شناسی و اطلاع‌رسانی در حوزه متون ۳۹ (۱۳۸۶): ۲۴۱ - ۲۵۱.

- ذکر سال شمار، و شماره مجله در هر سال، و نیز نام فصل سال ضرورت ندارد مگر آن که مجله شماره پیاپی نداشته باشد.

- برای استناد به مقاله ترجمه شده در مجله مانند استناد به مقاله مجله عمل می شود با این تفاوت که پس از عنوان مقاله، نام و نام خانوادگی مترجم، به شکل طبیعی ذکر می گردد؛

مثال: جواد، مصطفی. «اصفهان، پایگاه ادبیات عربی در ایران و جایگاه نظام‌الدین اصفهانی». ترجمه محسن محمدی. فرهنگ اصفهان ۱۵ (۱۳۷۹): ۱۰۵ - ۱۱۶. ترجمه «اصفهان معقل الأدب العربی فی ایران ونظام‌الدین الأصفهانی».

- برای استناد به مقالات مندرج در ماه‌نامه و هفته‌نامه نیز مانند استناد به مقاله مجله علمی عمل می شود. فقط در قسمت مربوط به تاریخ نشر تفاوت‌هایی وجود دارد. در استناد به این منابع، بسته به توالی انتشار، در قسمت تاریخ نشر، ابتدا روز؛ سپس در انگلیسی مخفف (سه حرف اول) نام ماه و بعد از یک فاصله، سال درج می شود. نیز تاریخ نشر داخل پرانتز قرار نمی گیرد؛

مثال ۱ (ماه‌نامه): آذرمکان، حشمت‌الله. «تحلیلی نو از متنی کهن». ادبیات داستانی شهریور ۱۳۸۲: ۶۰ - ۶۲.

مثال ۲ (هفته‌نامه): دهشیار، حسین. «ریشه‌های دوگانه». شهروند امروز ۹ تیر ۱۳۸۷: ۶۳.

- در استناد به مقاله روزنامه، نام روزنامه مطابق آنچه در سربرگ صفحه اول آمده، درج می شود.

- در صورتی که روزنامه از اشتها بر خوردار نیست، نام شهر انتشار آن داخل کروش و بعد از نام روزنامه درج می شود.
- روز، ماه و سال نشر روزنامه به طور کامل نوشته می شود. ماه های میلادی، به استثنای ماه های ژوئیه، مه و ژوئن، به صورت مخفف نوشته می شود.
- دوره و شماره روزنامه - حتی اگر وجود دارد - درج نمی شود.
- در صورتی که مطلب مورد استناد در دو صفحه غیر متوالی چاپ شده باشد، شماره صفحات با ویرگول از هم جدا می شود.
- در صورتی که مقاله، فاقد نویسنده باشد، عنوان آن در صدر قرار می گیرد؛
مثال ۱: پورداوود، رضا. «ریش و قیچی دست کیست؟» اصفهان زیبا ۶ تیر ۱۳۸۷: ۴.
مثال ۲: «عرفان درگیر». اصفهان زیبا ۶ تیر ۱۳۸۷: ۹.

*

قواعد استناد به پایان نامه ها

- پس از نام و نام خانوادگی دانش آموخته مطابق با شیوه ذکر پدید آورنده کتاب، عنوان پایان نامه به شکل ساده نوشته می شود و همانند نام فصلی از کتاب، داخل گیومه قرار می گیرد (گیومه باز و عنوان و نقطه و گیومه بسته و فاصله).
- سپس در فارسی، کلمه «پایان نامه»، در عربی «الأطروحة/الرسالة»، و در لاتین مخفف «Diss.» درج می شود. پس از این کلمه نقطه و یک فاصله قرار می گیرد. می توان برای اطلاع رسانی بیشتر، عنوان مقطع تحصیلی را به صورت مضاف الیه پس از کلمه پایان نامه افزود.
- زان پس نام دانشگاه محل تحصیل ذکر می شود. می توان به منظور اطلاع رسانی بیشتر، نام دانشکده را نیز پس از نام دانشگاه درج کرد (نام دانشگاه و ویرگول و یک فاصله و نام دانشکده و ویرگول و یک فاصله).
- پس از نام دانشگاه، سال دفاع نوشته می شود و با یک نقطه، اطلاعات خاتمه می یابد؛
مثال: شمس، علی. «بحث فی شعر الجاهلیین والمخضرمین للعثور علی شواهد آخری لکتاب غریب القرآن فی شعر العرب.» أطروحة الماجستير. جامعة أصفهان، كلية اللغات الأجنبية، ۱۳۸۲ هـ.ش.
- برای استناد به پایان نامه منتشر شده مانند استناد به کتاب، برخورد می شود با این تفاوت که اطلاعات خاص مربوط به پایان نامه، پیش از اطلاعات مربوط به وضعیت نشر درج می شود،
مثال: ارانی، محمدرضا. بررسی میزان همپوشانی نشریات دانشگاه های تهران، تربیت مدرس و شیراز. پایان نامه. دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، ۱۳۸۰. تهران: کتابدار امروز، ۱۳۸۲.

*

استناد به نرم‌افزار رایانه‌ای

- نخست در بخش پدیدآورنده، نام و نام خانوادگی برنامه‌نویس ذکر می‌شود.
- پس از آن، عنوان برنامه به شکل کج یا زیرخطدار درج می‌شود.
- سپس شماره ویرایش به دنبال کلمه «ویراست» در فارسی، «إصدار» در عربی، و علامت اختصاری «Vers.» در انگلیسی ذکر می‌گردد.
- در پی آن، عبارت «نرم‌افزار رایانه‌ای» در فارسی، «البرنامج الكمبيوتری» در عربی، و «Computer software» در انگلیسی به شکل ساده درج می‌شود.
- سپس نام شرکت توزیع‌کننده نرم‌افزار به شکل ساده نوشته می‌شود و پس از آن ویرگول و یک فاصله قرار می‌گیرد. منظور از شرکت توزیع‌کننده، شرکت دارای حق انحصاری توزیع نرم‌افزار است.
- در پایان، سال تولید نرم‌افزار و یک نقطه ذکر می‌شود.
- می‌توان در صورت ضرورت، اطلاعات مرتبط با نرم‌افزار - از قبیل سیستم‌عامل مورد نیاز برای نرم‌افزار، نوع رایانه مورد نیاز، حجم برنامه، و نوع محملی که نرم‌افزار بر روی آن قرار دارد - را پس از سال تولید درج کرد. بین بخش‌های مختلف این اطلاعات، یک ویرگول و یک فاصله قرار می‌گیرد؛ مثال:
Chen, Roger. Visdata. Vers. ۱. Computer software. Viscal, ۱۹۸۶. IBM PC-DOS ۲, ۲۵۶KB, disk.

✱

استناد به کتاب روی لوح فشرده

- پس از ذکر پدیدآورنده و عنوان اثر و وضعیت نشر (در صورتی که در دسترس باشد)، عنوان لوح فشرده یا عنوان پایگاه اطلاعاتی مأخذ به شکل زیرخطدار و سپس عبارت «لوح فشرده» در فارسی، «القرص الكمبيوتری» در عربی، و «CD-ROM» در انگلیسی درج می‌شود؛
مثال: ابن‌حمدون، محمد بن الحسن. التذكرة الحمدونية. الموسوعة الشعرية. الإصدار ۳. القرص الكمبيوتری. أبوظبي، الإمارات العربية المتحدة: الجمع الثقافي، ۲۰۰۳م.
- در مرحله بعد - در صورتی که استناد به نسخه الکترونیکی یک کتاب چاپی موجود در یک پایگاه اطلاعاتی صورت گرفته باشد - نام ناشر پایگاه اطلاعاتی، و ماه و سال دسترسی به کتاب درج می‌شود.

✱

قواعد استناد به منابع اینترنتی

- در شیوه استناد ام. ال. ای. برای استناد در متن از نام خانوادگی پدیدآورنده و شماره صفحه - در پراکنش - استفاده می‌شود، اما در منابع الکترونیکی به دلیل این که در اغلب موارد، مشخص کردن شماره

صفحه مورد استناد امکان پذیر نیست، توصیه می شود که نام خانوادگی پدیدآورنده در متن ذکر شود و در پراکنش قرار نگیرد. البته قرار دادن نام خانوادگی پدیدآورنده منبع الکترونیکی در پراکنش نیز خالی از اشکال است.

- در استناد به منابع اینترنتی در فهرست منابع و مآخذ، اطلاعات کتاب شناختی کامل اثر به همراه نشانی دسترسی ذکر می شود. بدین رو خواننده به راحتی می تواند از طریق نشانی ارائه شده به منبع مورد استناد دسترسی پیدا کند. پس از یافتن منبع از طریق یک مرورگر وب، خواننده می تواند از طریق امکان «EDIT» و انتخاب گزینه «FIND» و تایپ کلمه مورد نظرش در نوار جست و جوی آن، سطر، پاراگراف، و مطلب مورد نظرش را فوراً در صفحه بیابد.

- هرگز به شماره صفحه یک منبع الکترونیکی استناد نمی شود، مگر زمانی که آن منبع دارای نسخه چاپی نیز باشد و این شماره ها از قبل مشخص شده باشد.

*

استناد به مقاله نشریه الکترونیکی روی اینترنت

- پدیدآورنده، عنوان مقاله، عنوان نشریه و شماره و سال نشریه مطابق با قواعد درج مقاله ذکر می گردد.

- در منابعی که فقط به صورت الکترونیکی منتشر می شوند، معمولاً شماره صفحه وجود ندارد و به جای آن ممکن است شماره پاراگراف ارائه شده باشد. در صورت وجود شماره پاراگراف، در این قسمت شماره مربوط درج و پس از آن نقطه و سپس یک فاصله قرار می گیرد.

- سپس روز و ماه و سال دسترسی به ترتیب درج می شود و بین هر کدام تنها یک فاصله قرار می گیرد.

- در آخرین مرحله، نشانی اینترنتی مطابق آنچه در نوار آدرس ظاهر شده، داخل علامت کوچک تر و بزرگ تر (< >) درج می گردد و در نهایت یک نقطه قرار می گیرد.

- در استناد به منابع فارسی و عربی بر روی اینترنت که همه اطلاعات آن ها به جز نشانی دسترسی، به زبان فارسی یا عربی است، همه اطلاعات کتاب شناختی لازم به زبان فارسی یا عربی و از سمت راست، درج می گردد و فقط نشانی دسترسی به زبان انگلیسی و از سمت چپ نوشته می شود؛

مثال: معتمدی، ویدا. «نگاهی به آسیب شناسی مواد مخدر». اطلاع ۱۵ (۱۳۸۲). ۱۲ آذر ۱۳۸۳

<<http://www.iranianarticlescenter.com/narco15.htm>>

*

استناد به مقاله در وب گاه

- همه مراحل مانند استناد به مقاله در نشریه الکترونیکی است جز این که پس از عنوان مقاله، عنوان وب گاه به شکل زیرخطدار نوشته می شود و پس از آن تاریخ ارسال مقاله یا بازبینی آن بر روی وب گاه (روز ماه سال) درج می گردد و پس از ذکر نام سازمان یا مؤسسه پشتیبان وب گاه، تاریخ و نشانی دسترسی قرار می گیرد؛

مثال: شریعت پناهی، میثم. «جهانی سازی: بر کدام پله از پلکان جهان ایستاده ایم.» مرکز مقالات پیوسته. ۱۴ مرداد ۱۳۸۲. داده آما. ۱۵ مهر ۱۳۸۳

<<http://www.dadehama.com/articles/۱۵۴۶p.htm>>

※

استناد به کتاب الکترونیکی در وب گاه

- ابتدا پدیدآورنده و عنوان کتاب نوشته می شود و سپس - در صورتی که کتاب، دارای شکل چاپی نیز هست - وضعیت نشر درج می گردد.
- در مرحله بعد، عنوان وب گاه به شکل زیرخطدار نوشته می شود و پس از آن تاریخ ایجاد یا آخرین روزآمدسازی وب گاه در صورت دسترسی (به صورت روز ماه سال) ذکر می گردد.
- پس از تاریخ، نام سازمان یا مؤسسه پشتیبان وب گاه به شکل ساده درج می شود و اگر آن مؤسسه، خود پدیدآورنده کتاب الکترونیکی باشد، نام آن در جای پدیدآورنده قرار می گیرد.
- در پایان تاریخ و نشانی دسترسی مطابق آنچه در استناد به مقاله در نشریه الکترونیکی آمد، درج می گردد؛

مثال: محبی، شهاب. بانوی سرزمین من. تهران: آوا، ۱۳۸۲. کتابخانه هنر. ویراستار ارسال نامدار. ۲۵ فروردین ۱۳۸۲. مؤسسه ترویج آثار نوافرینان. ۲۵ شهریور ۱۳۸۳

<<http://www.noafarinan.com/roman/n۴۵۰۰.htm>>

***

قواعد نظم منابع و مآخذ در فهرست پایانی

- منابع مورد استناد در پایان اثر در صفحه ای جداگانه مرتب و ارائه می شود.
- فهرست منابع مورد استناد در انگلیسی ذیل عنوان «Works Cited»، و در فارسی ذیل عنوان «فهرست منابع و مآخذ»، و در عربی «المصادر والمراجع» قرار می گیرد و از گذاشتن گیومه، قلاب، دو کمان در طرفین عنوان، یا نوشتن آن به شکل زیرخطدار اجتناب می شود. این عنوان در وسط صفحه درج می گردد و نسبت به اولین عبارت استناد با دو سطر فاصله قرار می گیرد.

- فهرست مآخذ منحصراً باید به معرفی آثاری که در متن مورد استناد قرار گرفته است، پردازد و نباید شامل یادداشت و نکته ارجاعی دیگری باشد. این فهرست نباید «منابع برای مطالعه بیشتر» به منظور هدایت مخاطب در زمینه موضوع اثر را در بر گیرد.
- در هر عبارت استناد، سطرهای بعدی هر مدخل با تورفتگی درج می شود.
- فاصله مجاز بین عبارتهای استناد، یک واحد (Single) است.
- منابع به ترتیب الفبای حرف به حرف سرشناسه ویا عنصر آغازگر عبارت استناد، که در اغلب موارد پدیدآورنده و گاه عنوان است، مرتب می شود.
- در خصوص آثار عربی در صورتی که آغازگر عبارت استناد، «ال» باشد، در نظم الفبایی به حساب نمی آید.
- وقتی عنوان، سرشناسه است، در عناوین انگلیسی در صورتی که آغازگر عنوان، کلماتی چون «A»، «An»، و «The» است، از توجه به آنها در نظم الفبایی صرف نظر می شود و کلمات بعدی مد نظر قرار می گیرد.
- در صورتی که از یک پدیدآورنده چند اثر مورد استناد قرار گرفته باشد، در صورت وجود پدیدآورندگان همکار، نظم بعدی بر مبنای شرح نام آنها و در غیر این صورت، بر مبنای عناوین آثار خواهد بود.
- در صورتی که به چند اثر از یک پدیدآورنده استناد شده باشد، می توان در فهرست مآخذ فقط در اولین عبارت استناد مربوط به آن پدیدآورنده شرح پدیدآورنده را ذکر کرد و در جملات بعدی به جای شرح پدیدآورنده، نقطه چین گذاشت یا خط ممتد کشید.

نمونه فهرست منابع و مآخذ (اطلاعات کامل مثال های پیشین)

۱) عربی

- القرآن الکریم.
- ۱. ابن حمدون، محمد بن الحسن. التذکره الحمدونیه. الموسوعه الشعریه. الإصدار ۳. القرص الکمپیوتری. أبوظبی، الإمارات العربیة المتحدة: الجمع الثقافی، ۲۰۰۳ م.
- ۲. ایروانی زاده، عبدالغنی؛ و نصرالله شاملی. الأدب العربی والإیرانیون: من بداية الفتح الإسلامی إلى سقوط بغداد. ویراستار حامد صدقی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۸۴.
- ۳. سلامة کار، مریم. الترجمة فی العصر العباسی: مدرسة حنین بن إسحق وأهميتها فی الترجمة. ترجمة نجیب غزاوی. دمشق: وزارة الثقافة، ۱۹۹۸. ترجمة La Traduction al' Epoque Abbasside.
- ۴. شمس، علی. «بحث فی شعر الجاهلیین والمخضرمین للعثور علی شواهد أخرى لکتاب غریب القرآن فی شعر العرب». أطروحة الماجستير. جامعة أصفهان، كلية اللغات الأجنبية، ۱۳۸۲ هـ. ش.

۵. ضیف، شوقی. تاریخ الأدب العربی. ط ۱۴. ج ۳. القاهرة: دار المعارف، ۱۹۹۶م.
۶. عبید، أحمد محمد. من لَقب ببيت شعر في الجاهلية والإسلام. أبو ظبی، الإمارات العربية المتحدة: الجمع الثقافي؛ بیروت: دار الانتشار العربی، ۲۰۰۱م.
۷. الفاضل الهندی، محمد بن الحسن. «قراح الاقتراح». تصحیح امیر صالح معصومی. نصوص ورسائل من تراث أصفهان العلمي الخالد. إشراف مجید هادی زاده. مج ۱ (في الأدب العربی). تهران: هستی نما، ۱۳۸۶هـ. ش. ۲۳۷ - ۲۹۸.
۸. مسعود، جبران. الرائد: معجم لغوي عصري رتبت مفرداته وفقاً لحروفها الأولى. ط ۵. مجلدان. بیروت: دار العلم للملایین، ۱۹۸۶م.
۹. النحاس، مصطفی؛ حسین بوعباس، وزکریا محمد حسن. تطبيقات نحوية. الكويت: مكتبة المعارف المتحدة، ۱۴۲۶هـ.
۱۰. الهاشمی، سیدأحمد. جواهر البلاغة في المعاني والبيان والبدیع. ضبط و تدقیق و توثیق یوسف الصمیلی. صیدا: المكتبة العصرية، ۲۰۰۲م.
۱۱. الهاشمی، محمدعلی. المنهل العذب في الدراسة الأدبية والإعراب والبلاغة والعروض والقوافي. ط ۲. بیروت: دار البشائر الإسلامية، ۱۴۲۰هـ.

ب) فارسی

۱۲. آذرمكان، حشمت الله. «تحلیلی نواز متنی کهن». ادبیات داستانی شهریور ۱۳۸۲: ۶۰ - ۶۲.
۱۳. ارانی، محمدرضا. بررسی میزان همپوشانی نشریات دانشگاه های تهران، تربیت مدرس و شیراز. پایان نامه. دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، ۱۳۸۰. تهران: کتابدار امروز، ۱۳۸۲.
۱۴. اکبری، محمدتقی؛ و دیگران. فرهنگ اصطلاحات علوم و تمدن اسلامی (انگلیسی - فارسی). ویراسته بهاءالدین خرمشاهی. مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.
۱۵. برزی، اصغر. خیام نامه: شرح رباعیات خیام. بناب، ایران: اعظم، ۱۳۷۶.
۱۶. پوردادود، رضا. «ریش و قیچی دست کیست؟» اصفهان زیبا ۶ تیر ۱۳۸۷: ۴.
۱۷. جبران، جبران خلیل. عیسی پسر انسان و بال های شکسته. برگردان محسن نیکبخت. تهران: علم، ۱۳۸۲. ترجمه The Broken Wings و Jesus the Son of Man.
۱۸. جواد، مصطفی. «اصفهان، پایگاه ادبیات عربی در ایران و جایگاه نظام الدین اصفهانی». ترجمه محسن محمدی. فرهنگ اصفهان ۱۵ (۱۳۷۹): ۱۰۵ - ۱۱۶. ترجمه «اصفهان معقل الأدب العربی فی ایران و نظام الدین الأصفهانی».
۱۹. حاکمی، اسماعیل. ادبیات معاصر ایران. ج ۴. تهران: اساطیر، ۱۳۷۶.
۲۰. حسن لیلی، کاووس. وامق و عذرا: تلخیص و بازنویسی مثنوی وامق و عذرا اثر محمدحسین حسینی شیرازی - قرن سیزدهم هجری. کارنامه دانشوران ایران و اسلام ۷۴. زیز نظر اکبر ایرانی و علیرضا مختارپور. تهران: اهل قلم، ۱۳۸۳.
۲۱. داد، سیما. فرهنگ اصطلاحات ادبی: واژه نامه مفاهیم و اصطلاحات ادبی فارسی و اروپائی به شیوه تطبیقی و توضیحی. ویرایش ۲. تهران: مروارید، ۱۳۷۸.
۲۲. دهخدا، علی اکبر. امثال و حکم. ج ۶. ج ۴ (با صفحه شمار پیاپی). تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۳.
۲۳. دهشیر، حسین. «ریشه های دوگانه». شهروند امروز ۹ تیر ۱۳۸۷: ۶۳.
۲۴. ذوالقدری (میرصادقی)، میمنت. واژه نامه هنر شاعری: فرهنگ تفصیلی اصطلاحات فن شعر و سبک ها و مکتب های آن. ویرایش ۲. تهران: کتاب مهناز، ۱۳۷۶.
۲۵. رضایی هفتادری، غلام عباس؛ و محمدحسن حسن زاده نیری. شرح گزیده دیوان متنبی. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۳.

۲۶. زرین کوب، عبدالحسین. «رودکی، شاعر روشن بین.» با کاروان حله. ج ۷. تهران: علمی، ۱۳۷۲. ۱۱ - ۱۸.
۲۷. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان. ویراست ۳. به کوشش مرضیه هدایت و شهره دریائی. با همکاری راضیه رحیمی پور و مریم حاتمی. ج ۲. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۲.
۲۸. سایه، ه. ا. [هوشنگ ابتهاج]. آینه در آینه: برگزیده شعر. به انتخاب محمدرضا شفیعی کدکنی. تهران: چشمه، ۱۳۶۹.
۲۹. سجادی، سیدصادق. «زبان فارسی در چند کتاب عربی.» معارف ۶۱ (۱۳۸۴): ۵ - ۳۰.
۳۰. شادی، مریم. «رویکردی به جایگاه اندیشه علوی.» گزیده مقالات همایش علمی امام علی علیه السلام، دی ۱۳۸۴، بندرعباس، ایران. بنیاد غدیر استان هرمزگان. قم: حضرت معصومه سلام الله علیها، ۱۳۸۴. ۱۶۳ - ۱۷۹.
۳۱. شریعت پناهی، میثم. «جهانی سازی: بر کدام پله از پلکان جهان ایستاده ایم.» مرکز مقالات پیوسته. ۱۴ مرداد ۱۳۸۲. داده آما. ۱۵ مهر ۱۳۸۳
- <<http://www.dadehama.com/articles/۱۵۴۶p.htm>>
۳۲. «عرفان درگیر.» اصفهان زیبا ۶ تیر ۱۳۸۷: ۹.
۳۳. علائی حسینی، مهدی. «سیمای خیام در ادبیات جهانی.» خلاصه مقالات کنگره بین المللی بزرگداشت نهصدمین سالگرد وفات حکیم عمر خیام نیشابوری، اردیبهشت ۱۳۷۹، نیشابور، ایران. نیشابور: بی نا، ۱۳۷۹. ۳۸ - ۳۹.
۳۴. قره العین. به اهتمام امین پاشا اجاللی. تبریز: بی نا، ۱۳۵۴.
۳۵. کریستنسن، آرتور امانوئل [Christensen, Arthur Emanuel]. بررسی انتقادی رباعیات خیام. ترجمه فریدون بدره‌ای. تهران: توس، ۱۳۷۳. ترجمه Critical Studies in Rubaiyat of Umar - i - Khayyam.
۳۶. محبی، شهاب. بانوی سرزمین من. تهران: آوا، ۱۳۸۲. کتابخانه هنر. ویراستار ارسلان نامدار. ۲۵ فروردین ۱۳۸۲. مؤسسه ترویج آثار نوآفرینان. ۲۵ شهریور ۱۳۸۳
- <<http://www.noafarinan.com/roman/n۴۵۰۰.htm>>
۳۷. معتمدی، ویدا. «نگاهی به آسیب شناسی مواد مخدر.» اطلاع ۱۵ (۱۳۸۲). ۱۲ آذر ۱۳۸۳
- <<http://www.iranianarticlescenter.com/narco۱۵.htm>>
۳۸. مهدوی، سیروس. «جوینی، علاءالدین ابوالمظفر عظاملک.» دایرة المعارف تشیع. زیر نظر احمد صدرحاج سیدجوادی و دیگران. ج ۵ (تفصیل - چینی). تهران: شهید سعید محبی، ۱۳۷۵. ۵۳۰ - ۵۳۱.
۳۹. مهدوی دامغانی، احمد. «یک دسته گل دماغ پرور.» آینه میراث: فصلنامه ویژه نقد کتاب، کتاب شناسی و اطلاع رسانی در حوزه متون ۳۹ (۱۳۸۶): ۲۴۱ - ۲۵۱.
۴۰. میرافضلی، علی. رباعیات خیام در منابع کهن. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۲.
۴۱. نائینی، محمدحسین. متافیزیک از دیدگاه اسلام. ویراسته پرند ستاری. تهران: میمنت، ۱۳۸۱. ج ۲ از متافیزیک از دیدگاه ادیان الهی. ج ۱۲. ۱۳۷۱ - ۱۳۸۰.

ت) لاتین

۲. Chen, Roger. Visdata. Vers. ۱. Computer software. Viscal, ۱۹۸۶. IBM PC-DOS ۲, ۲۵۶KB, disk.

گردآوری و تنظیم از سیدمحمدرضا ابن الرسول